

Plukovník gšt. Štefan Hamarčák

JAKÉ ZÁSADY BY MĚLY PLATIT PŘI BUDOVÁNÍ NOVÉ ČESKOSLOVENSKÉ ARMÁDY?

V období, kdy jsou vedením státu a velením ČSA přijímána zásadní rozhodnutí o budoucnosti naší armády, pokládám za nanejvýš užitečné dát prostor se k této problematice vyjádřit širší vojenské veřejnosti, zejména příslušníkům vědecké fronty. K přijetí takovýchto závažných rozhodnutí považuji za nutné kompetentně diskutovat o principech výstavby armády, vytvářet alternativní návrhy, vzájemně je konfrontovat. Přitom je vždy lépe včas přiznat chybná rozhodnutí, než na nich prestižně trvat a realizovat je, vynakládat na ně nemalé prostředky a za dva až tři roky zjistit, že to nebylo nejlepší a bez sebemenších důsledků stejnou metodou se rozhodovat o tom, jak odstranit důsledky předešlých nesprávných rozhodnutí.

Pro ilustraci takovéto nedobré práce je možné uvést některé problémy řešené v poslední době. Například přibližně v období posledních deseti až patnácti let v ČSA probíhaly téměř permanentně organizační a dislokační změny. Některých útvarů se tyto změny dotkly několikrát. Ať jejich příčina byla jakákoli, nespěchá to o koncepčnosti a racionálním způsobu rozhodování. Na přípravě takových návrhů převážně pracovalo jen několik osob, v některých případech to snad bylo i dílem jednotlivců. Vždy se to však dělo pod rouškou požadavků přísného utajení na úkor objektivitu a racionálnosti. Za důsledky možných chybných rozhodnutí zřejmě jejich autoři neměli pocit odpovědnosti, ani k ní nebyli bráni, jinak by volili vhodnější metody práce.

Proč jsem uvedl tento příklad, jak by se nemělo přistupovat k přípravě závažných rozhodnutí? V současné době před armádou stojí požadavek rozejit se s předchozími praktikami "všeznalosti" a "neomylnosti" jednotlivců bez ohledu na realitu a výslednou efektivnost. Jelikož naše armáda stojí před nemalým úkolem stát se garantem suverenity nového státu ve zcela změněných politických, vojenských i sociálních podmínkách, by případná chybná rozhodnutí měla dalekosáhlé politické i ekonomické dopady. Vzhledem k tomu pokládám za svoji povinnost pokusit se zveřejnit své názory na to, jakou cestou by se měla ubírat výstavba naší armády a zásady jejího operačního použití.

Při hledání odpovědí na uvedenou problematiku jsem vzal za základ schéma postupu, které spočívá v definování:

1. Zda armádu mít, či nemít.
2. Jestliže ano, tak pro plnění jakých úkolů.
3. Jakým způsobem tyto úkoly plnit (zásady strategické činnosti a operačního umění).
4. Jakou mít strukturu a organizaci ozbrojených sil.
5. Jaký systém řízení a zabezpečení.

Formující se evropské vztahy vytvářejí příznivé předpoklady pro naplňování společného úsilí o vytvoření nového celoevropského bezpečnostního systému. Politické, ekonomické a vojenskopolitické změny, které v současnosti probíhají v Evropě, jsou charakterizovány rozdílnými tempy a jejich úrovní v jednotlivých státech nebo skupinách států. Nerovnoměrnost a různost změn může vyvolat politické napětí, být zdrojem určitých rizik a možnosti ohrožení republiky. Zajištění bezpečnosti ČSFR zůstává tedy stěžejním úkolem naší zahraniční politiky, která vychází z principu předcházení konfliktům. Jednoznačně dává přednost spolupráci před konfrontací, přičemž bere v úvahu všechny zdroje potenciálního ohrožení. **Přesto, že ČSFR nemá dnes potenciálního protivníka a nikdo ji neohrožuje, musíme vycházet z možného vojenskopolitického vývoje v Evropě, ve kterém nelze vyloučit konfliktní situace. Je zavádějící představa, že "všichni nás mají rádi" a tudíž žádné nebezpečí nám nehrozí. Jak labilní a vratké mohou být mezinárodní dohody a závazky mocností nás přesvědčila léta 1938 a srpen 1968. Je tedy naší povinností, vedle aktivní účasti na tvorbě evropského bezpečnostního systému, zabezpečovat spolehlivou obranu naší země vlastními silami.**

Rozhodující pro to, abychom mohli objektivně stanovit úkoly pro ozbrojené síly k obraně republiky, stanovit zásady strategické činnosti a operačního umění při jejich plnění - což je hlavním smyslem tohoto článku - **je nezbytné vymezit pravděpodobné zdroje, rozsah, intenzitu a charakter možného vojenského ohrožení ČSFR.** Toto je rovněž nezbytné i proto, abychom mohli určit neefektivnější a pro nás nejvýhodnější způsoby jak eliminovat, případně likvidovat tato ohrožení. K zajištění existence ČSFR vojenskou silou je potřebné v akční vojenské doktríně kalkulovat s každým druhem ohrožení, který nelze s jistotou vyloučit.

Hypoteticky se dají předpokládat tyto nejpravděpodobnější zdroje ohrožení ČSFR:

1. Vážná celosvětová politická krize především v důsledku negativního vývoje ve vztazích mezi NATO a SSSR vyúsťující ve válečný konflikt. Takový konflikt může mít charakter celosvětového při využití všech prostředků ničení. Z hlediska rozsahu a druhů použitých zbraní může mít takový konflikt charakter strategické jaderné války, jaderné války v Evropě, či konvenční války v Evropě. Ve všech třech případech by nebylo obsazení území ČSFR hlavním cílem pro žádnou z válčících stran, nýbrž prostorem, jehož získání by kterékoli z nich umožňovalo vést rozhodující operace na území protivníka. Takový konflikt z hlediska intenzity můžeme nazvat "konflikt vysoké úrovně".

Přípravy k napadení ČSFR v rámci konfliktu vysoké úrovně by při existenci jaderných zbraní byly velmi krátké (u NATO a SSSR 30 až 40 dnů), při zahájení války jaderným útokem téměř žádné.

Pokud by se ČSFR rozhodla dobrovolně umožnit "průchod" svým územím jedné straně, vyvolalo by to okamžitě vojenská napadení republiky druhou stranou. Stejnou reakci by pravděpodobně vyvolal i násilný vstup jedné ze stran na naše teritorium.

2. Krize ve vztazích mezi ČSFR a jejími sousedy vyúsťující ve válečný konflikt. Z bezjaderného charakteru ČSA a civilizační úrovně evropských zemí můžeme s velkou

pravděpodobností tvrdit, že v takovém konfliktu nebudou použity jaderné zbraně, rovněž počty ozbrojených sil na obou stranách budou menší. Takový konflikt můžeme nazvat "konflikt střední úrovně".

Tento konflikt v závislosti na tom, s kterým potenciálním protivníkem bude veden, může mít různou intenzitu. Pokud by se SSSR (či SRN) rozhodl řešit krizi mezi ním a ČSFR válkou, pak by šlo o konflikt střední úrovně s absolutními cíli; to je buď o změnu politického systému v ČSFR s následnou vojenskou kontrolou, nebo úplnou likvidaci ČSFR. Třebaže je nyní hrozba války tohoto typu jakkoli politicky málo pravděpodobná, je již za současných vojenských potenciálů možná. Při nejistotách budoucího vojenskopolitického vývoje s ní musíme počítat. Přípravy protivníka k agresi proti ČSFR a absolutními cíli nemusí být delší než týden. V podstatě půjde o soustředění pohotových sil, jejichž převaha vůči ČSA je rozpadem Varšavské smlouvy a ustanovením smlouvy o konvenčních ozbrojených silách v Evropě již skutečná.

3. Nejpravděpodobnější v rámci tzv. šedé zóny (stav mezi mírem a vyhlášením války) **může být proti ČSFR veden "konflikt nízké úrovně"**. Tento konflikt může zahrnovat akce od politických a ekonomických sankcí, přes ideologickou diverzi, sabotáže, terorismus až po puče a povstání. Konflikty nízké úrovně mohou nejen předcházet, ale i provázet války střední a vysoké úrovně.

Obsah termínů "konflikt vysoké úrovně, nízké úrovně" je znám z amerických materiálů, zde jsem je však přizpůsobil našim podmínkám.

Při uskutečňování charakteristiky jednotlivých zdrojů ohrožení je potřebné poukázat ještě na dva významné rysy možného zahájení konfliktu. ČSFR může být objektem zahájení agrese na počátku ozbrojeného konfliktu, nebo může být do konfliktu postupně vtažena. Tyto rysy budou mít značný vliv zejména na způsob organizace a vedení války ze strany ozbrojených sil ČSFR.

Z rozboru způsobů zahájení a vedení ozbrojených akcí proti ČSFR plyne, že nemůžeme spoléhat pouze na variantní řešení obrany jednotlivě proti každému potenciálnímu protivníkovi. I když takový způsob by byl pro nás výhodný. Nemůžeme vyloučit, že ozbrojené akce vůči nám budou zahájeny současně z území více sousedních států, nebo že se do konfliktu budou postupně zapojovat další státy.

Dobu trvání jednotlivých druhů konfliktů lze jen obtížně stanovit. Snad jen konflikt střední úrovně s omezenými cíli by mohl trvat kratší dobu (několik dnů). Ostatní druhy válek by podle posledních zkušeností (Vietnam, Alžír, Irák, Írán) mohly trvat delší dobu, jeden rok i více.

Při vymezování zdrojů, charakteru a intenzity ohrožení ČSFR jsem se řídil principem - co nelze s určitostí vyloučit, je potřebné brát v úvahu, definovat uvedený problém, teoreticky rozpracovat způsoby řešení a přijímat praktická opatření k jeho realizaci.

Z uvedených předpokládaných (možných) nejpravděpodobnějších zdrojů ohrožení jsem mohl pro zabezpečení obrany ČSFR vyvodit tyto následující závěry:

- Nejsložitější situace by vznikla při konfliktu vysoké úrovně, kdy existuje téměř neodvratné riziko, že ČSFR se stane prostorem střetného sražení mezi NATO a SSSR. Protože obě strany by usilovaly o co nejrychlejší ukončení války ve svůj prospěch při nejmenších vlastních ztrátách, mohlo by se o výsledku konfliktu rozhodovat i na našem a dalších evropských územích.

- Omezování mírových počtů bojové techniky a osob v ozbrojených silách většiny evropských států neznamená automatické snížení jejich vojenského potenciálu, pokud si zachovají schopnost rychlého přechodu na válečnou zbrojní výrobu.

- ČSFR se dostává potenciálně do nepříjemné role "nárazníkového státu" spolu s Polskou republikou a částečně i Maďarskou republikou. Téměř shodná rizika konfliktů vysoké úrovně a střední úrovně s absolutními cíli nabízejí obdobná (možná racionální) řešení, překlenující jejich dílčí potenciální rozpory.

- Přítomnost ozbrojených sil USA ve SRN a její další členství v NATO výrazně omezují možnosti napadení ČSFR ze západu. Z hlediska našich zájmů je potřebné tento stav podporovat.

- Při konfliktech vysoké úrovně se budeme muset buďto úplně otevřít průchodu cizím vojskům se všemi důsledky z toho plynoucími, nebo vstoupit do koalice s jednou stranou, anebo se bránit přinejmenším ze dvou směrů.

- Při konfliktech střední úrovně s absolutními cíli a rovněž při konfliktech střední úrovně s dílčími cíli by mělo být, podle mého názoru, naším hlavním cílem udržet soudržnost ČR a SR. Z toho vyplývá specifický význam Moravy jako centrálního obranného prostoru ČSFR. V tomto prostoru by měla být soustředěna hlavní válečná velitelská stanoviště (VS), sklady, prostory soustředění sil schopných protiúderu, zdravotnická zařízení apod.

- Přes uvedená fakta je zřejmé, že případným ozbrojeným konfliktům budou předcházet rozsáhlejší přípravy ozbrojených sil i států jako celku. Tento způsob je potřebné, podle mého názoru, považovat za hlavní a z našeho hlediska pro organizaci obrany ČSFR, přípravy ozbrojených sil a ekonomiky nejvýhodnější.

- Proto si myslím, že my však musíme při stanovování úkolů pro ozbrojené síly, rozpracovávání zásad strategie a operačního umění, usměrňování výstavby ozbrojených sil vycházet z podmínek pro nás nejnevýhodnějších, nejsložitějších a nejnáročnějších. Tyto podmínky naplňuje konflikt střední úrovně s absolutními cíli, v průběhu kterého je protivník schopen uskutečňovat větší vzdušné, vzdušně-výsadkové a pozemní operace bez časově náročných příprav.

- Vojenská doktrína ČSFR před své ozbrojené síly staví jednoznačný úkol odvrátit napadení, nebo odrazit ozbrojený útok každého potenciálního protivníka. Takto postavený úkol nehledě na to, že ČSFR z hlediska geografické polohy, ekonomických i lidských faktorů, má relativně ohraničené možnosti pro válečné vytváření ozbrojených sil, nepřipouští možnost uvažovat v dimenzích, že účinně se bránit můžeme pouze určitému (konkrétnímu) protivníkovi a vůči jinému nemáme naději na úspěch. Takové přístupy zavádějí praxi z let 1939 a 1968, které nepatří k nejlepším stránkám tradic našich ozbrojených sil.

- Domnívám se, že bychom měli vycházet ze zásady, mít takové ozbrojené síly, které by dokázaly efektivně čelit agresi v nejsložitějších podmínkách, zabezpečit suverenitu a samostatnost republiky. Tato zásada musí platit pro válečně rozvinuté ozbrojené síly a v míře

"rozumné obranné dostatečnosti" k zabezpečení úkolů v době míru. Dalším principem, zejména z hlediska vysoké efektivity použití ČSA, je její profesionalizace.

Je naprosto jasné, že pro splnění takto postaveného úkolu by bylo nejvhodnější v míru udržovat armádu přibližně na stejné úrovni, jaká je potřebná pro vedení války. To je však nemyslitelné nejen z hlediska mezinárodně politického, ale i z hlediska ekonomického a sociálního. Tento rozpor je podle mého názoru možné řešit vybudováním takové mírové armády, která bude svou strukturou, počty, výzbrojí, dislokací a způsobem přípravy zabezpečovat "rozumnou obrannou dostatečnost". Tuto lze v podmínkách ČSFR definovat jako požadavek mít v míru takové ozbrojené síly, o které by se reálně opírala mírová bezpečnostní politika našeho státu. Struktura ozbrojených sil, počet, vybavení a jejich akceschopnost zabezpečí adekvátní a nezbytná opatření k odvrácení, popřípadě odražení každého napadení.

Vzhledem k úkolům ozbrojených sil a limitujícím faktorům lze podle mého názoru obranu ČSFR organizovat a realizovat na zásadách vojenskostrategického principu **"reálného obranného odstrašování"**. Pod tímto pojmem chápu takové strategické a operační zásady obranné činnosti ozbrojených sil, které by dávaly najevo odhodlání a připravenost vést bojovou činnost proti jakémukoli protivníkovi, a že dosažené agresivní cíle protivníka by nebyly adekvátní jeho ztrátám.

Pro splnění těchto vojenskostrategických principů a s ohledem na charakter možného ohrožení (jaké síly protivníka, v jakých počtech nás mohou ohrožovat), geografickou polohu ČSFR a možnosti státu je potřebné budovat ozbrojené síly tak, aby jejich celkové strukturální složení i vnitřní organizace co nejvíce odpovídaly požadavkům vedení úporné obrany.

Podstatný vliv na budoucí strukturu armády by měl mít způsob řešení nejdůležitějšího problému, a to rozporu mezi požadavkem zabezpečit spolehlivou obranu republiky a její suverenitu v případě agrese, a možnostmi státu a jeho ozbrojených sil, které jsou limitovány počty vojsk a výzbroje, ekonomickými možnostmi a dodržováním zásady "rozumné obranné dostatečnosti". To je stanovení složení druhů vojsk, zabezpečení, počty ozbrojených sil potřebné pro válku a na druhé straně stanovení struktury, počtů a dislokací armády v míru.

Současná organizační struktura naší armády nehledě na již uskutečněné nebo připravované změny pro nejbližší období je již, podle mého názoru, charakteristická spíše pro útočné armády.

Útočný charakter lze kromě jiného vidět v organizaci systému zabezpečení, zejména pak týlového a technického. Naše armáda má zatím systém týlového zabezpečení založen na mobilních svazcích, útvech schopných naložit a převážet na velké vzdálenosti značné množství materiálních prostředků, které zabezpečují vedení útočných operací v trvání několika dnů až týdnů. Při obraně vlastního teritoria, kdy se nepředpokládá přenesení bojové činnosti mimo hranice republiky, je možné hledat efektivnější způsob zabezpečení, založený na základě teritoriálního členění (stanovené orgány odpovídají za zabezpečování vojsk plnících úkoly v daném prostoru odpovědnosti). tento příklad platí i pro technické a zdravotnické zabezpečení.

Tímto malým odbočením jsem chtěl na příkladu ukázat, že celkovou strukturou ozbrojených sil a organizací vojsk bude potřebné se zabývat principiálně a ne pouze povrchovými úpravami. Podle mého názoru současná struktura ozbrojených sil neodpovídá všem požadavkům národní vojenské doktríny a nezabezpečuje spolehlivé splnění úkolů v nových vojenskopolitických podmínkách.

Ozbrojené síly musí být schopny včas zjistit přípravy k agresi, efektivně čelit nenadálému napadení, zabezpečit rozvinutí válečné armády a přechod průmyslu na válečnou výrobu. provést rozhodné protiúder směřující k likvidaci protivníka a osvobození obsazeného území. Tyto úkoly lze podle jejich charakteru dělit na "poziční bojovou činnost" a "manévrovou bojovou činnost". K efektivnímu splnění uvedených úkolů je proto potřebné v budoucnu, podle mého názoru, členit ozbrojené síly na krycí síly a manévrovací síly.

Krycí síly - musí být připraveny přikrývat státní hranici, bránit důležitá hospodářská, administrativní centra a prostory operačního významu. Zabezpečovat mobilizační rozvíjení vojsk a přechod ekonomiky z mírového na válečný stav. Krycí síly vzhledem k charakteru plněných úkolů musí být rychle pohotové. Proto by do nich měla být zařazena většina mírových útvarů na plných stavech, které by byly schopny relativně samostatně plnit bojové úkoly. Tato vojska by měla být vytvářena na principu teritoriálního doplňování (jako jsou např. kmenové pluky Rakouské armády). Složení by mělo odpovídat charakteru plněných úkolů a zahrnovalo by pozemní vojsko, vojska PVO, síly a prostředky tylového a technického zabezpečení.

Vnitřní organizační struktury by měly splňovat požadavek možnosti vedení poziční obranné činnosti, přikrývat taktické, operačně taktické směry (10 až 30 km široké) v prostoru státní hranice (SH) i v hloubce území, využívat vybudovaná obranná zařízení, vést bojovou činnost ve vysokohorském terénu a zalesněném terénu. Je potřebné je vyzbrojovat účinnými protitankovými systémy, zatarasovacími prostředky a výzbrojí, která není limitována smlouvou o konvenčních silách v Evropě.

Vojska PVO v rámci krycích sil by měla, podle mého názoru, vycházet z faktu, že v podstatě celé území vytváří prostor možné bojové činnosti a že úder vzdušného protivníka budou zahajovat agresí. Letecké úder budou směřovat převážně na orgány, systémy velení, řízení, nejdůležitější hospodářská a administrativní centra.

Prostředky PVO je podle mého názoru potřebné členit na stacionární, které budou zabezpečovat obranu určených objektů a prostorů, a manévrové, které by byly vyčleňovány k přikrytí vojsk do prostoru, kde tyto budou plnit bojové úkoly. Systém velení je však potřebné mít jednotný.

Manévrovací síly - by měly být tvořeny vysoce mobilními tankovými, mechanizovanými, aeromobilními svazky (svazy) útvarů vojskového letectva. Jejich základ by představovaly profesionální jednotky. Hlavní úkol manévrovacích sil by spočíval v posilování obrany krycích sil na ohrožených směrech, v uskutečňování protiúderů, protiztečí a v likvidaci protivníka, který pronikl na naše území.

Síly pozemního vojska by měly být organizačně členěny na operačně-taktické svazy - armádní sbory, které podle charakteru plněných úkolů by byly tvořeny různými počty mechanizovaných, tankových brigád, dělostřeleckých útvarů atd.

Letectvo je, podle mého názoru, potřebné budovat jako víceúčelové, schopné plnit stíhací, stíhací bombardovací a průzkumné úkoly. Jeho hlavním úkolem bude v počátečním období v součinnosti s vojsky PVO nedovolit protivníkovi získat nadvládu ve vzduchu. V dalším pak účinná podpora pozemních vojsk.

Tento můj principiálně nový pohled na strukturu ozbrojených sil a jejich vnitřní organizaci vyplývá z nových úkolů k zabezpečení ozbrojené obrany státu. Vzhledem k požadavku na připravenost k odrazení agrese každého potenciálního protivníka, značný počet operačních, operačně taktických směrů, které je potřebné spolehlivě zabezpečit, současná struktura